

PÄÄTÖS

2.1.2024

EOAK/2276/2023

Viite: 28.3.2023 vireille tullut kantelu

ASIA: KUNNAN VAALITOIMISTON MENETTELY

1 KANTELU

(jälj. kantelija) arvosteli kantelussaan Vantaan keskusvaalilautakunnan vaalitoimiston sekä vaalitoimikuntien puheenjohtajien menettelyä. Kantelijan mukaan Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunnan vaalitoimisto ja vaalitoimikunnan puheenjohtaja eivät reagoineet millään tavalla apulaisoikeusasiamiehen 24.3.2023 antamaan päätökseen EOAK/1987/2023 vaan laitosäänestyksiä jatkettiin vaalilainvastaisella kokoonpanolla.

Lisäksi kantelijan mukaan vaalitoimiston apulaisoikeusasiamiehelle kanteluun EOAK/1987/2023 antama selvitys sisälsi lievästi muunneltua totuutta. Kantelija kertoo olleensa vuosikausia vaalitoimikuntien puheenjohtajana ja aikaisempina vuosina vaalitoimisto on suosittanut huomioimaan vaalitoimikunnissa, että töitä riittäisi kaikille. Kantelijan tietojen mukaa näin on toimittu, mutta lainmukaisella tavalla. Muutos tapahtui eduskuntavaalien 2023 ohjeistuksessa. Kantelijan mukaan sekä kirjallisessa ohjeistuksessa että koulutustilaisuudessa ilmoitettiin, että toimikuntien kokoonpanot tulee olla kolmihenkisiä ja vain kolmelle henkilölle maksetaan palkkio jokaiselta toimituspäivältä. Tällä ilmoituksella vaalitoimisto vei välillisesti toimikunnan puheenjohtajalta oikeuden resursoida vaalitoimikunta äänestyskohteen ja tilanteen mukaan 3–5 henkilöllä, jota käytäntöä voitiin aiemmin toteuttaa.

Kanteliija kertoo huomauttaneensa tämän kolmen henkilön rajaamisen olevan riski lainmukaiselle toiminnalle, mutta koulutustilaisuudessa vaalitoimiston vaalikoordinaattori ei ottanut asiaan kantaa. Kantelijan mukaan maanantaina 27.3.2023 eräässä laitosäänestyksessä tämä riski toteutui, kun kanteliija oli hetken poissa äänestyspaikasta sillä aikaa, kun äänestäjä luki ehdokaslistaa. Kun kanteliija palasi vaalin lähetekuorta suljettiin ja vaalitoimitus oli suoritettu vajaalla kokoonpanolla vain puheenjohtaja ja yksi jäsen läsnä.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta saatiin Vantaan kaupungin lausunto, jonka antoi Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunta. Lausunnossa todetaan muun muassa seuraavaa.

Keskusvaalilautakunnan lausunnon mukaan apulaisoikeusasiamiehen päätös EOAK/1987/2023 tuli vaalitoimiston tietoon 27.3.2023, mikä oli ennakköäänestysviikon toiseksi viimeinen päivä. Viimeisenä päivänä 28.3.2023 laitoksissa kiersi neljä vaalitoimikuntaa. Vaalitoimiston näkemys on, että tässä vaiheessa ennakköäänestysviikkoa päätöstä ei olisi voitu noudattaa ilman, että samalla olisi myös vaarannettu vaalien järjestäminen. Kantelijalle tämä oli kerrottu 27.3. puhelimitse sekä myös se, että vaalitoimisto noudattaa päätöstä seuraavista vaaleista alkaen ja ohjeistaa vaalitoimikunta sen mukaisesti tammikuussa 2024 järjestettävässä presidentinvaalissa.

Kantelijan mukaan siinä vaalitoimikunnassa, johon hänet oli nimetty, yksi ääni oli otettu vastaan 27.3.2023 vajaalla kokoonpanolla. Vantaan keskusvaalilautakunta toteaa lausunnossaan, että tässä vaalitoimikunta menetteli vaalitoimiston ohjeistuksen vastaisesti. Keskusvaalilautakunta toteaa edellä mainitun äänen vastaanottamisesta, että vaikka kyseessä on menettelyvirhe ja virkavelvollisuuksien laiminlyöminen, sillä ei kuitenkaan ole ollut vaikutusta vaalien tulokseen. Keskusvaalilautakunta korostaa, että myös vaalitoimikunta on vaaliviranomainen ja jokainen vaalitoimikunnan sen vastaa omasta menettelystään ja toimii virkavastuulla.

Selvityksessä kerrotaan, että vaalitoimisto järjesti 21.2.2023 vaalitoimikuntien varsinaisille jäsenille ja varajäsenille koulutuksen, jossa muun ohella kerrottiin, että jokainen äänestys on otettava vastaan päätösvaltaisessa kokoonpanossa. Lisäksi vaalitoimikuntien jäsenille jaettiin vaalitoimiston laatima ohjeistus sekä oikeusministeriön vaaliohjeet nro 3.

Keskusvaalilautakunta toteaa, että havaitessaan virheen vaalitoimikunnan tulisi itse oikaista menettelynsä, mikäli se on mahdollista. Tässä tapauksessa kantelun tietojen perusteella virhe olisi nähtävästi ollut oikaistavissa. Seuraavissa koulutuksissa ja ohjeissa vaalitoimisto tulee entisestään korostamaan päätösvaltaisen kokoonpanon merkitystä.

Ennen korona-aikaa vaalitoimisto on aina ohjeistanut vaalitoimikuntia kiertämään laitoksia täysilukuisena kokoonpanona eli kolmijäsenisinä. Muussa tapauksessa toimikunnan puheenjohtaja ei ole toiminut ohjeistuksen mukaisesti. Kuntavaaleissa 2021 ja aluevaaleissa 2022 jotkut vaalitoimikunnat katsoivat suuremman kokoonpanon olevan tarpeen koronasuojavälineistön suuren määrän takia. Nämä vaalit olivat poikkeuksia ja koska vastaavaa tarvetta ylimääräiselle kantoavulle ei enää ollut eduskuntavaaleissa, vaalitoimisto tämän vuoksi koulutuksessa nosti esille, että palkkio maksetaan ainoastaan kolmelle jäsenelle per toimituspäivä.

Vaalitoimikunnat pääosin suoriutuivat päivästä täysilukuisessa kokoonpanossa myös ”koronavaaleissa”. Riippumatta siitä ketkä henkilöt on nimetty vaalitoimikuntaan jäseniksi, varalla olevan jäsenen läsnäoloon lähtökohtaisesti ei ole tarvetta, koska vaalitoimikunnalla on mahdollisuus pitää toimituspäivän aikana riittävästi lyhyitä taukoja. Näin ollen vaalitoimikunta pystyy olemaan koko toimituspäivän ajan koolla päätösvaltaisena lounas- ja muut tauot mukaan lukien.

Keskusvaalilautakunta katsoo, että vaalitoimisto on ohjeistanut ja kouluttanut vaalitoimikuntien jäsenet tehtävänsä vaalilain edellyttämällä tavalla. Lisäksi keskusvaalilautakunta katsoo, että apulaisoikeusasiamiehen päätöksen EOAK/1987/2023 noudattamatta jättämiselle näissä eduskuntavaaleissa oli perusteltu syy ja toteaa, ettei vaalitoimikuntien 28.3.2023 päivän kokoonpanoilla myöskään ole ollut vaikutusta vaalien tulokseen.

3 RATKAISU

3.1 Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu EOAK/1987/2023

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa EOAK/1987/2023 oli kyse siitä, että kantelijan mukaan Vantaan keskusvaalilautakunnan vaalitoimisto oli ohjeistanut vaalitoimikuntaa jakamaan tehtävät kaikille varsinaisille ja varajäsenille niin että vaalitoimikuntaan nimetyt puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja kiertävät laitoksissa eri päivinä. Yhtenä päivänä puheenjohtaja kiertää kahden varajäsenen kanssa ja toisena päivänä varapuheenjohtaja kiertää yhden jäsenen ja yhden varajäsenen kanssa.

Päätöksessä menettelyä arvioitiin seuraavasti.

”Vaalilain 15 §:n 1 momentin mukaan kunnanhallituksen on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava laitoksessa toimitettavaa ennakkoonestystä varten yksi tai useampi vaalitoimikunta, joihin kuhunkin kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja yksi muu jäsen sekä tarpeellinen määrä varajäseniä, joita on kuitenkin oltava vähintään kolme. Pykälän 2 momentin mukaan vaalilautakunnan varajäsenet ja vaalitoimikunnan varajäsenet on asetettava siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan.

Vaalilain mukaan vaalitoimikunnan puheenjohtaja ei voi päättää vaalitoimikunnan kokoonpanosta, vaan kokoonpanon on päättänyt kunnanhallitus asettaessaan vaalitoimikunnan. Vaalitoimikunnan varsinaisten ja varajäsenten osallistumisessa noudatetaan vastaavaa menettelyä kuin kunnan muissa toimielimissä. Varsinaisen jäsenen ollessa estynyt tehtävään, tulee tehtävään kutsua varajäsenet heidän sijajärjestyksessään. Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunnan vaalitoimisto on siten toiminut virheellisesti ohjeistaessaan vaalitoimikuntien puheenjohtajia jakamaan toimituspäivät eri kokoonpanoille, jotta myös jokainen varajäsen pääsee mukaan. Menettelyn moitittavuutta arvioidessani olen ottanut huomioon selvityksessä kerrotun vaikeuden vaalitoimikuntien jäsenten rekrytoinnissa ja tavoitteen saada tämän menettelyn avulla rekrytoitua riittävästi jäseniä. Tämän vuoksi tyydyn kiinnittämään Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunnan vaalitoimiston huomiota siihen, että varajäsenten sijajärjestyksestä ei voida poiketa vaalitoimikunnan puheenjohtajan päätöksellä.”

3.2 Arviointi

Apulaisoikeusasiamies kiinnitti päätöksellään EOAK/1987/2023 Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunnan vaalitoimiston huomiota siihen, että vaalitoimikunnan varajäsenten sijajärjestyksestä ei voida poiketa vaalitoimikunnan puheenjohtajan päätöksellä. Vaalitoimikunnan varsinaisten ja varajäsenten kutsumisessa noudatetaan vastaavaa menettelyä kuin kunnan muissa toimielimissä.

Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunnan vaalitoimiston selvityksen mukaan tieto apulaisoikeusasiamiehen päätöksestä tuli toiseksi viimeisenä ennakkoonestyspäivänä 27.3.2023. Viimeisenä päivänä 28.3.2023 laitoksissa kiersi neljä vaalitoimikuntaa eikä apulaisoikeusasiamiehen päätöstä vaalitoimikuntien kokoonpanosta voitu vaalitoimiston mukaan noudattaa vaarantamatta vaalien järjestämistä. Selvityksen mukaan päätöstä tullaan noudattamaan seuraavista vaaleista alkaen.

Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunnan selvityksestä ei käy ilmi millä perusteella vaalitoimisto katsoi, että vaalien järjestäminen olisi tosiasiallisesti voinut vaarantua, jos apulaisoikeusasiamiehen päätöstä olisi noudatettu heti. Koska Vantaan keskusvaalilautakunta on kuitenkin ilmoittanut noudattavansa päätöstä seuraavista vaaleista lähtien, tyydyn tältä osin toteamaan, että selvityksestä ei käy ilmi konkreettista hyväksyttävää syytä, miksi päätöstä ei ole voitu noudattaa heti ja tällä perusteella katson, että päätöksen noudattaminen ei ole toteutunut viivytyksettä.

Vaalilain 15 §:n 1 momentin 2 kohdassa on säädetty, että vaalitoimikuntaan kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja yksi muu jäsen sekä tarpeellinen määrä varajäseniä, joita on kuitenkin oltava vähintään kolme. Vaalilain 16 §:n 1 momentin mukaan vaalitoimikunta on päätösvaltainen kolmijäsenisenä. Vaalilaissa ei ole säädetty muuta vaalitoimikunnan kokoonpanosta. Myöskään oikeusministeriön ohjeissa ei anneta vaalitoimikunnan kokoonpanoon ja henkilömitoituksen riittävyteen ohjausta.

Tällä perusteella totean, että Vantaan kaupunki ei ole toiminut lainvastaisesti, kun se on päättänyt, että ainoastaan kolmelle vaalitoimikunnan jäsenelle maksetaan palkkio per toimituspäivä, mikä on käytännössä rajoittanut puheenjohtajan harkintaa siinä, kuinka moni vaalitoimikunnan jäsen ja varajäsen kerrallaan osallistuu laitosäänestyksen järjestämiseen. Totean kuitenkin, että vaalitoimikunnan jäsenen sairastuessa tai tullessa muusta syystä estyneeksi tehtävään muutoin kuin hetkellisesti, voi tulla välttämättömäksi kutsua paikalle varajäsen, jolla on oikeus palkkioon samalla perusteella kuin varsinaisella jäsenellä. Toisaalta ei ole estettä sille, että myös vaalitoimikunnan varajäsenien päätetään osallistuvan laitosäänestyksen järjestämiseen koko ajan.

Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunta toteaa, että kantelussa mainittu vaalitoimikunta menetteli vaalilain vastaisesti, kun se otti äänen vastaan 27.3.2023 vajaalla kokoonpanolla siten, että vain kaksi vaalitoimikunnan jäsentä oli läsnä. Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunnan käsityksen mukaan kyseessä oli menettelyvirhe ja virkavelvollisuuksien laiminlyöminen, mutta tapahtumalla ei kuitenkaan ollut vaikutusta vaalien tulokseen. Keskusvaalilautakunta toteaa, että havaitessaan virheen vaalitoimikunnan olisi tullut itse oikaista menettelynsä. Lisäksi keskusvaalilautakunta toteaa, että seuraavissa koulutuksissa ja ohjeissa vaalitoimisto tulee entisestään korostamaan päätösvaltaisen kokoonpanon merkitystä. Yhdyn keskusvaalilautakunnan käsitykseen asiasta eikä kantelu anna tältä osin aihetta enempään toimenpiteisiin.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsityksen päätöksen noudattamisesta Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunnan tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunnalle.

Apulaisoikeusasiamies

Maija Sakslin

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri

Päivi Lahtinen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.